

ORTA ÇULIM, MRASS-YUKARI TOM AĞIZLARI

EMİNE CEYLAN

1. ORTA ÇULIM, MRASS-YUKARI TOM BÖLGESİ VE HALKLARI

1.1. Orta Çulım: Rusya Federasyonu içinde, Ob ırmağının en büyük kolu olan Çulım boyunda yaşayan Türkler Çulım Tatarları olarak biliniyor. Aşağı Çulım ve Orta Çulım olmak üzere iki büyük öbeğe ayrılmış bulunan Çulım Türkleri'nin toplam sayısı 1897 sayımına göre 11.125'tir.

Bu yazıda ele alınacak olan yalnız Orta Çulım Türkleri ve dilleridir. Orta Çulım Türkleri, bu bölgede yaşayan Ket'lerin (Yenisey Ostyakları), Türk halklarıyla karışması sonucu ortaya çıkmış bir topluluktur. Ayrıca Sibiry Hanlığı'nın çökmesinden sonra doğuya göç eden Tatarlar ve 17. yüzyılda bölgeye gelip yerleşmiş olan Buharalılar da bu yapı içinde yer almışlardır.

18. yüzyılda resmen Hristiyanlığı kabul etmiş olan Çulım Türkleri için avcılık ve balıkçılık en önemli gelir kaynaklarıdır.

1.2. Mrass-Yukarı Tom: 1917'den başlayarak Şor adı altında toplanan Türk boyları Mrass, Tom ve Kondom ırmakları boylarında yerleşmişlerdi. Altay Dağları'nın kuzey eteklerinde, Kuznetsk Aladağı çevresinde yerleşmiş olan bu boylardan Mrass ve Tom bölgesinde yaşayanlar ve onların dilleri bu yazının ikinci inceleme konusunu oluşturmaktadır. Şor adı altında birleşen bu Türk boylarının sayısı 1970 sayımına göre 16.000'dir.

En son etnografik araştırmalar Şor adı altında birleşen boyların kültürleri üzerinde Sibiry Ugorlarının (Ostyaklar, Vogullar) etkisi olduğunu, antropolojik araştırmalar da bu boyların Samoyedlerle çok yakın olduğunu göstermiştir.

2. ORTA ÇULIM, MRASS-YUKARI TOM AĞIZLARI

Bir yazı dili olmayan Çulımca'nın iki büyük diyalekti vardır: Aşağı Çulımca, Orta Çulımca. Eski Şor yazı dilinin ise Mrass-Tom ve Kondom olmak üzere iki büyük diyalekti vardı. 1927'de Mrass diyalekti üzerine kurulmuş bulunan Şor yazı dili, Hakas yazı dilinin ortaya çıkmasıyla 1946'da bir yazı dili olmaktan çıkmıştır. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, 1991'den başlayarak, yine bir Şor yazı dilinden söz edilmekte ve Şorca gramerler yayınlanmaktadır (bkz. KAYNAKÇA, E. F. Çispiyakov). Sözü edilen bu yeni Şor yazı dili ile Hakasça arasındaki ilişki ve Şorcanın hangi ülkenin yazı dili olduğu konusu açık değildir.

Çulımcanın Orta Çulım ve eski Şor yazı dilinin Mrass-Yukarı Tom diyalektleri, Ana ve Eski Türkçe -d-, -d seslerini -z-, -z'ye değiştirmeleri nedeniyle, bu sesleri -y-, -y'ye değiştiren Aşağı Çulım ve eski Şor yazı dilinin Kondom-Aşağı Tom diyalektlerinden ayrılarak diğer iki -z- dili olan Hakasça ve Sarı Uygurca'dan sonra üçüncü bir -z- grubu olarak değerlendirilmişlerdir.

Orta Çulımca, Hakasça'nın Kızıl diyalekti ile büyük benzerlik gösterir ve Tızıraçeva, Puştakova, Novaya Derevnya, Tutalı, Tegul'det ve Tarlaganı köylerinde konuşulur.

Mrass-Yukarı Tom diyalekti ise Yukarı Mrass ırmağı kıyılarında yaşayan Kıy, Tayaş, Kobıy, Keçin, Kızay, Aşağı Mrass kıyılarında yaşayan Çetiber, Karga, Kalar ile Tom kıyılarında yaşayan Çetiber ve Çeley boylarınca konuşulur.

3. KAYNAKÇA

- BABUŞKIN, G. F., G. İ. DONİDZE. 1946. "Шорский язык", языки народов ссср II, тюркские языки 467-481, Moskva ("Şorskiy yazık").
- ÇİSPIYAKOV, E. F. 1992. Графика и орфография шорского языка, Кемеровско (Grafika i orfografiya şorskogo yazık).
- "Çulım, Çulım Türkleri", Türk Ansiklopedisi XII: 150-151.
- DIRENKOVA, N. P. 1941. Грамматика шорского языка, Moskva-Leningrad (Grammatika şorskogo yazık).
- DUL'ZON, A. P. 1966. "Чулымско-тюркский язык", языки народов ссср II тюркские языки 446-466, Moskva ("Çulımsko-tyurkskiy yazık").
- GOLDEN, P. B. 1992. An Introduction to the History of the Turkic Peoples, Turcologica Band 9, Yay. Lars Johanson, Wiesbaden.
- MENGES, K. H. 1955. "The south-siberian turkic Languages, I General Characteristics of their phonology", CAJ. C. 1: 107-136.
- MENGES, K. H. 1963. "Die sibirischen Türk Sprachen", Handbuch der Orientalistik, Band 5: Altaistik, 1. Turkologie, 72-138, Leiden/Köln.

- PRITSACK, O. 1959. "Das Abakan- und Çulımtürkische und das Schorische", *Phonetica*, I, 598-640, Wiesbaden.
- RADLOFF, V.V. 1882. *Phonetik der nördlichen Türk Sprachen*, Leipzig.
- RADLOFF, V.V. 1868. *Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme-Süd-Sibiriens, II. Theil = Образцы народной литературы тюркских племен, живущих в южной Сибири и дзунгарской степи, Часть II* [Tıpkıbasımı: *South-Siberian Oral Literature, Turkic Texts, Volume I*, Indiana University Publications, 1971, Volume 79/1, UAS, Bloomington. Mouton Co. The Hague, Hollanda].

4. ALFABE ve YAZIÇEVİRİMİ

1927'de Mrass diyalekti üzerine kurulan Şor yazı dilinin Kiril kökenli alfabelinde 35 işaret bulunuyordu. Burada verilen alfabe ise E. F. Çispiyakov'un kaynakçada gösterilen çalışmasından alınmıştır. Bu alfabe Ä ä (Ä ä), F f (G g), Ө ө (yo), K k (K, k) işaretlerinin eklenmiş olması nedeniyle 39 işaret içermektedir (yıldız işaretiyle gösterilmiş olanlar yalnız ödünç sözcüklerde kullanılmaktadır). Orta Çulım diyalekti hiç bir zaman yazı dili olmadığı için bir alfabeli yoktur.

А а	a	К к	k	Ў ў	ü
Ä ä	ä	К к	k	Ф ф*	f
Б б	b	Л л	l	Х х*	h
В в*	v	М м	m	Ц ц*	ts
Г г	g, ğ	Н н	n	Ч ч	ç
Ғ ғ	ğ	Ң ң	ŋ	Ш ш	ş
Д д	d	О о	o	Щ щ*	şç
Е е*	ye	Ө ө	ö	Ъ ъ*	'
Ё ё*	yo	П п	p	Ы ы	i
Ж ж	j	Р р	r	Ь ь*	'
З з	z	С с	s	Э э	e
И и	i	Т т	t	Ю ю*	yu
Й й	y	У у	u	Я я*	ya

5. SESBİLGİSİ

5.1. Ünsüzler: Orta Çulım ve Mrass-Yukarı Tom diyalektlerinin en belirleyici sesbilgisel özellikleri, daha önce de belirtildiği gibi, Ana ve Eski Türkçe'de -d- seslerini -z-, -z'ye değiştirmiş olmalarıdır. Bu nedenle -d-, -d sesi ile başlıyoruz.

5.1.1. ET-d-, -d > OÇ, M-YTom -z-, -z (ünsüz yanı ve söz sonu durumunda -s):

ET-kodan "tavşan" > OÇ, M-YTom kozan; ET-kudruk "kuyruk" > OÇ, M-YTom kuzuruk; ET-adğır "aygır" > OÇ askır; ET-ıd- "göndermek" > OÇ, M-YTom ıd-; ET-bod "boy" > M-YTom pozi "kendi" (3. kişi teklik iyelik ekiyle kalıplaşmış); ET-kadıñ "kayın ağacı" > OÇ kazıñ; ET-bädük "büyük" > M-YTom mözüük.

5.1.2. *y sesi her iki diyalekte de söz başında ç-'ye değişmiş, söz içi ve sonunda korunmuştur: ET-yay "yaz" > OÇ, M-YTom çay; ET-yol "yol" > OÇ, M-YTom çol; ET-yok "yok" > OÇ, M-YTom çok; ET-yüräk "yürek" > M-YTom çüräk; ET-yüz "100" > M-YTom çüs.

5.1.3. *ç sesi söz başında, her iki diyalekte de ş-'ye değişmiş, söz sonunda, Orta Çulımca'da korunmuş, Mrass-Yukarı Tom'da yine -ş-'ye değişmiştir: ET-çık- "çıkma" > OÇ, M-YTom şık-; ET-çañ (< Çin, Ar.? >) > OÇ, M-YTom şañ; ET-üç "üç" > OÇ üç, M-YTom üş; ET-iç- "içmek" = OÇ iç-, > M-YTom iş-; ET-käç- "geçmek" = OÇ käç-, > M-YTom käş-.

5.1.4. *b sesi söz başında çoğunlukla ötümsüzleşerek p-'ye değişmiştir: ET-bar- "varmak" > OÇ, M-YTom par-; ET-bol- "olmak" > OÇ, M-YTom pol-; ET-baş "baş" > OÇ, M-YTom paş; ET-bir "1" > OÇ, M-YTom pir. Söz başında b- > m- değişimi de yaygındır: ET-baça "kurbağa" > OÇ mağa; ET-bin- "binmek" > OÇ, M-YTom mün-; ET-burun "burun" > OÇ murun, M-YTom porun; ET-bedük "büyük" > M-YTom mözüük.

Eski Türkçe'de söz içi ve sonunda *b bulunduran sözcüklerden yalnız sub "su" örneği bu diyalektlerde belirlenebilmiştir ve bu örnekte de -b sesi -ğ olarak görülmektedir: ET-sub "su" > OÇ, M-YTom suğ.

5.1.5. *k, *k sesleri söz başı ve sonunda korunmuştur: ET-kudruk "kuyruk" > OÇ, M-YTom kuzuruk; ET-käl- "gelmek" = OÇ, M-YTom käl-; ET-kırk "40" > OÇ kırık; ET-yüräk "yürek" > M-YTom çüräk.

5.1.6. *ğ, *g sesleri her durumda korunmuştur: ET-uluğ "ulu" = OÇ, M-YTom uluğ; ET-kapığ "kapı" > OÇ kabuğ; ET-ağrığ "ağrı" = OÇ ağrığ; ET-bol-ğän-da "olduğunda" > OÇ, M-YTom pol-ğän-da; ET-käl-ğän "gelen" = OÇ, M-YTom käl-ğän; ET-köl-gä "göle" = OÇ, M-YTom köl-gä.

G- sesi fonetik yazımda, ünlüler arası durumda ve l, r, n, y ünsüzleri yanında sızıcı -ğ- ile de gösterilmektedir.

5.1.7. *s ve *t sesleri söz başı ve sonunda korunmuştur: ET-sän "sen" = OÇ, M-YTom sän; ET-bas- "basmak" > OÇ, M-YTom pas-; ET-süt "süt" = OÇ, M-YTom süt; ET-tüş- "düşmek" = OÇ, M-YTom түş-; ET-tap- "bulmak" = OÇ, M-YTom tap-; ET-tut- "tutmak" = OÇ, M-YTom tut-.

5.1.8. *z sesi ünlüler arası durumda korunmuş, ünsüz yanı ve söz sonu durumunda ötümsüzleşerek s'ye değişmiştir: ET-kız "kız" > OÇ, M-YTom kıs (fakat kız-ım); ET-är-mäz "i-mez" > OÇ, M-YTom är-mäs; ET-biz "biz (çokluk birinci kişi adılı)" > OÇ, M-YTom pis, pis-tä "biz-de".

5.1.9. *ş sesi söz sonunda, Orta Çulım ve Mrass'da korunmuş, Yukarı Tom'da -s'ye değişmiştir: ET *beş* "5" > OÇ, M *pāş*, YTom *pās*; ET *baş* "baş" > OÇ, M *paş*, YTom *pas*.

5.1.10. *η sesi korunmuştur: ET *kadın* "kayın ağacı" > OÇ *kazın*; ET *atın* "atı-ın" > OÇ, M-YTom *at-tın*; ET *bod-ın* "(senin) boyun" > M-YTom *poz-ın* "kendin" (< *poz* "kendin").

5.1.11. Bütün ötümsüz ünsüzler ünlüler arası durumda ve *l*, *r*, *n* ünsüzleri komşuluğunda ötümlüleşmişlerdir: ET *at* "ad" = OÇ, M-YTom *at* fakat *ad-ım* "adım"; ET *şik* "kapi" > M-YTom *şik*; ET *eki* "2" > OÇ, M-YTom *igi*; ET *öl-se-m* "öl-se-m" > OÇ, M-YTom *öl-zö-m*; ET *küç-üm* "güc-üm" > OÇ, M-YTom *küç-üm*; ET *baş-ı* "(onun) başı" > OÇ, M-YTom *paj-ı*; ET *köpük* "köpük" > M-YTom *köbük*.

5.2. Ünlüler: Mrass-Yukarı Tom diyalektinde Eski Türkçenin ünlüleri genel olarak korunmuştur. Ancak büzülmeden kaynaklanan ikincil uzunluklar çok fazladır ve bu nedenle de Eski Türkçe'nin sekiz ünlüsünün (dokuzuncu ünlü olan kapalı *ö* sesi korunmamıştır) hem uzun hem de kısa biçimleri vardır: *a*, *ā*, *ä*, *ā*, *i*, *ī*, *ü*, *ū*, *ö*, *ō*, *u*, *ū*, *ü*, *ū*. ET *bağır* "bağır" > M-YTom *pār*; ET *yaşa-ğan* "yaşayan" > M-YTom *çazān*; ET *ata-ğa* "babaya" > M-YTom *adā*; ET *sän-ın* "senin" > M-YTom *sāj*; ET *al-ıp bar-* "götürmek" > M-YTom *ālpār-*; ET *tap-ıp* "bulup" > M-YTom *tāp*; ET *kırağı* "kırağı" > M-YTom *kırā*.

Ünlü uzunluğu fonemiktir. Anlam farkı yaratır: M-YTom *al-* "almak" - *āl* "köy" < *ağıl*; M-YTom *ol* "o" - *öl* "oğul" < *oğıl*; M-YTom *çış* "orman" < *yış* - *çış* "yığın" < *yışış*.

Mrass ve Tom diyalektleri arasında, ilk hecede *ä* ~ *i* değişimi de görülür: M *kār* "girmek" ~ YTom *kār-*; M *kiji* "kişi" ~ YTom *käji*.

İlk hece dışı dar ünlüler (*i* dışında) vurgusuz hecelerde kısalmışlardır. Fonetik yazımda *ū*, *ū*, *ī* ile gösterilirler: *urnūštū* "karşılaştı", *sölödū* "söyledi", *lād* "dedi" vb.

Diyalektlerde ünlülerin tümüyle düştüğü de görülebilir: *pıçak* "bıçak" ~ *pčak* *silār* "siz" ~ *slār*; *kırağı* "kırağı" ~ *krā*.

Orta Çulımca ünlülerin durumu da aşağı yukarı aynıdır. Ancak fonetik yazımda açık *ä* yanında kapalı bir *e* fonemi de gösterilmektedir. Orta Çulımca ünlü sesleri en belirgin özelliği, kök hecede, diğer diyalektlerdeki büzülmeden kaynaklanan ikincil uzunluklara karşı diftong bulundurmasıdır. Bu diftongların en önemlileri *ua* ve *üä* dir: 1. *ua* - < *ağū*-, *oğū*-, *oñū*-, *aba*-, *ava*-, *abu*-, *uva*-. 2. *üä* - < *ögū*-, *öñä*-, *öñü*-, *öbä*-. Örn. OÇ *uak* "ufak" < *uvak*; OÇ *süök* "kemik" < *suñuk*; OÇ *suak* "soğuk" < *soğık*.

6. YAPIBİLGİSİ

6.1. İyelik Ekleri: Orta Çulım: (teklik) birinci kişi -(*I*)m, ikinci kişi -(*I*)n, üçüncü kişi -(z)*I* (-zu yok); (çokluk) birinci kişi -v*I*s, ikinci kişi -ıñnar/-ıñnär, üçüncü kişi -(z)*I* (-zu yok).

Mrass-Yukarı Tom: (teklik) birinci kişi -m, -ım/ im, ikinci kişi -n, -ın/-in, üçüncü kişi -(z)*I*/-(z)*i*; (çokluk) birinci kişi -(ı)bıs/-(ı)bis; ikinci kişi -larıñ/-läriñ, -larıñ/-täreñ, -narıñ/-näriñ; üçüncü kişi -ları/-läri, -tarı/-täri, -narı/-näri.

6.2. Ad Çekim Ekleri: Orta Çulım, Mrass-Yukarı Tom: ilgi eki -n*I*n, -D*I*n; gösterme eki -n*I*, -D*I*; yaklaşma eki -GA; bulunma eki -DA; ayrılma eki (OÇ) -D*I*n; (M-YTom) -DAñ, -nAñ; çokluk eki -lAr, -nAr, -tAr; araç eki (OÇ) -lA, (M-YTom) -BA, -mA.

6.3. Kişi Adılları: Orta Çulım, Mrass-Yukarı Tom: män, sän, ol; pis, slär ~ silär, olar.

6.4. Eylem Çekimi: Orta Çulım, Mrass ve Yukarı Tom diyalektleri eylem çekimi açısından çok zengindirler. Bileşik yapılar çoktur ve çoğu durumda büzülmeler sonucu tanınamayacak kadar kaynaştıkları için büyük bir çoğunluğu gösterilmeye çalışılmıştır. Ancak sayıları fazla olduğu için, her çekimde, genellikle teklik birinci kişi biçimi örnek olarak seçilmiştir.

6.4.1. Geniş-Şimdiki Zaman: (OÇ) -ä + tur-ur : män p*ilä*dim "biliyorum" < bil-ä tur-ur män. Olumsuz: män plärröm "bilmiyorum" < bil-är yok-um.

6.4.2. Şimdiki Zaman: (M-YTom) -p + çat/-çat/-çar/-çır. ol uzupçır "uyuyor" < udu-p yat-ır.

6.4.3. Şimdiki Zaman: (M-YTom) -a/-ä + -dır/-dir, -tır/-tir. paradırım "gidiyorum" < bar-a tur-ur män.

6.4.4. Şimdiki zaman: (M-YTom) -a/-ä + çör- (< yori- "yürümek"). män paraçörim "yürüyorum" < bar-a yori-r män.

6.4.5. Geniş Zaman: (OÇ) -p+ tur (< tur-ur). män turturum "duruyorum" < tur-u-p tur-ur män.

6.4.6. Geniş Zaman: (OÇ) -p + yat-. män kēpyädim "gelirim" < käl-i-p yat-ır-im.

6.4.7. Geniş Zaman: (OÇ) -p + ot'- (< oltur-). män pārvot'im < "giderim" < bar-i-p oltur-ur män. (M-YTom) -p+ odur- (< oltur-). män parıp oduram "giderim" < bar-i-p oltur-ur män.

6.4.8. Geniş Zaman: (OÇ) -p+ -b*il*-, -bil-, -bul-, -bül. män bilibilim "biliyorum" < p*il*-i-p bil-im.

6.4.9. Geçmiş zaman: (OÇ, M-YTom) -D*I*, -D*i*. şık-tı-m "çıktım" < çık-tı-m.

6.4.10. Uzak Geçmiş Zaman: (OÇ, M-YTom) -GAN. OÇ män uqlām "uyudum" < uqla-ğan män; ol uqlān "uyudu" < uqla-ğan "uyudu". M-YTom män al-ğam "aldım" < al-ğan män, sän al-ğan-zıñ "aldın" < al-ğan -sın.

6.4.11. Geçmiş Zaman: (OÇ) -p+ is- *kan* (< *id-ğan*). *män pār is-kan* "gittim" *par-i-p is-kan* < *bar-i-p id-ğan*.

6.4.12. Geçmiş zaman: (OÇ) -a+ - *dığaN/-digäN* (< *tur-ğan*). *şığadıgān* "çıkıttım" < *çık-a tur-ğan*.

6.4.13. Geçmiş zaman: (OÇ) *yat-* + -*kan*. *män pār yat-kan* "gittim" < *bar-i-yat-kan*.

6.4.14. Henüz Gerçekleşmemiş Geçmiş Zaman: (OÇ) -*kalak/-kelek*, -*äläk*, -*äläk*. *män uz-äläk-īm* "daha uyumadım" < *udu-ğalak män*. (M-YTom) -*kalak/-kalak*, -*galak/-gälük*. *uzu-ğalak* "daha uyumadı" < *udu-ğalak, kör-gäläk-pis* "daha görmedik" < *kör-gäläk biz*.

6.4.15. Basit Geçmiş zaman: (OÇ, M-YTom) -*çañ/-çäñ*. *slär bar-çañ-nar* "gittiniz", *pol-çañ-ım* "oldum".

6.4.16. Belirsiz Gelecek Zaman: (OÇ, M-YTom) -*ar/-är*, -*ır/-ir*. *män sal-ar-ım* "salacağım".

6.4.17. Gelecek Zaman: (OÇ) -*luk/-lük*, -*tuk/-tük*, -*ruk/-rük*, -*suk/-sük*, -*nük*, -*nük*, -*şuk/-şük*, -*puk/-pük*, -*yuk/-yük*. *tappok* "bulacak" < *tap-ur-luk*, *çat-tuk* "yatacak" < *yat-ur-luk*.

6.4.18. Gelecek zaman: (OÇ) -*gok/-køk/-gök/-ok/-ök*. *män uqılōm* "uyuyacağım" < *uqlagōm* < *uqla-ok-om*.

6.4.19. Gelecek Zaman: (OÇ) -*r* + *yat-*. *män par yadarım* "gideceğim" < *bar-yat-ar-ım*.

6.4.20. Olasılık Gösteren Gelecek zaman: (M-YTom) -*qadığ/-kädig*, -*gädig*. *gädig. män parqadığım* "gidebilirim, gitme olasılığım var".

6.4.21. Koşul Kipi: (OÇ, M-YTom) -*sa*, -*za* : *polzam* "olsam" < *bol-sa-ım* "çatsam" "yatsam" < *yat-sa-m*.

6.4.22. İstek Kipi: (OÇ, M-YTom) -*ğay/-qay*, -*gäy/-äy*, -*y*. *at-qay-ım* "almak istiyorum"; *uqlay* "uyumak istiyor".

6.4.23. Buyruk Kipi: (M-YTom) birinci kişi (teklik): -*ayın/-äyin*, *yın/-äyın* *käl-äyin* "geleyim" (buyruk-istek), (çokluk) -*āñnar/-āñnär*. *kälāñnär* "gelelim" ikinci kişi (teklik): 1. eksiz: *al!* "al!"; 2. -*sañ/-zañ*. *kör-zäñ!* "bak!", (çokluk) *ññlär*. *şığār!* "çıkın!"; üçüncü kişi (teklik): -*sın/-sin*, -*zın/-zin*. *par-zın* "gitsin!" (çokluk): -*sinnar/-sinnär*, -*zinnar/-zinnär*. *parzinnar!* "gitsinler!".

7. SÖZ VARLIĞI

Orta Çulımca'da, Hakasça'nın Kızıl diyalektine ait sözcükler çoktur. 19. yüzyıldan başlayarak, Rusça ödünç sözcüklerin sayısı artmaktadır: OÇ *karöpke* "patates" < Rus. *картофель*, OÇ *üstöl* "masa" < Rus. *стол*, OÇ *poçkä* "fiç" < Rus. *бочка*, OÇ *lapat* "kürek" < Rus. *лангет*.

Orta Çulım bölgesinde yaşayan Türkler, Ketler (Yenisey Ostyakları) ile karışmış olduklarından, dillerinde Ketçe bir alt tabaka vardır. Bugün, bazı Orta Çulımca yer adlarında bu Ketçe tabakanın izleri görülür. Ör. ırmağ adlarında *zäs*, -*dat* ögesi. Sibirya Hanlığı'nın yıkılmasıyla buraya göç eden Tatarlar dilinin etkisi de yine ırmağ adlarındaki -*su* bileşeninde görülüyor.

Orta Çulımca'da göçebelikle ilgili terimler çok, tarımla ilgili terimler azdır. Eski Şor yazı dilinin diyalektlerinde ise avcılıkla ilgili terimler geniş yer tutar. Moğolca ve Rusça ödünç sözcükler de çoktur: M-YTom *ostol* "masa" < Rus. *стол*, M-YTom *karöpke* "patates" < Rus. *картофель*, M-YTom *markö* "havuç" < Rus. *морковь*.

8. METİN

Burada verilen metin, Radlof'un *Proben der Volksliteratur der türkische Stamme Süd-Sibiriens, II. Theil* adlı kitabında (bkz. KAYNAKÇA) yer alan ve Mass diyalektine ait *Oğlağ* (s. 331-342) adlı şiirin kısa bir bölümüdür.

Oğlağ añañ şıktı,
toğus kık urnuştu,
attı, parçazı öldü,
onı oğlağ tuttu,
ıññanıñ aldı.
Täräzin soydılar,
täräzinän ton ättilär,
ädin çidilär,
kursak tostı.
Oğılçak ayt çadır:
"Münörgö mäs at käräk,
mında at çoğul."
Oğlağ uzup çadır,
turup kälzä,
äjikkä şıktı,
at tur çadır äjiktä,
äzär çoğul,
çügän çoğul,
.....

Oğlağ añañ şıktı,
toğus kık urnuştu,
attı, parçazı öldü,
onı oğlağ tuttu,
ıññanıñ aldı.
Täräzin soydılar,
täräzinän ton ättilär,
ädin çidilär,
kursak tostı.
Oğılçak ayt çadır:
"Münörgö mäs at käräk,
mında at çoğul."
Oğlağ uzup çadır,
turup kälzä,
äjikkä şıktı,
at tur çadır äjiktä,
äzär çoğul,
çügän çoğul,
.....

Delikanlı avlanmaya çıkı
Dokuz geyikle karşılaştı
Attı, tümü öldü,
Delikanlı onları tuttu,
Omuzuna aldı.
Derisini soydular,
Derisinden elbise yaptı
Etini yediler,
Karnları doydu.
Delikanlı şöyle diyor:
"Binmek için bana at gere
Burada at yok".
Delikanlı uyuyor,
Kalkıp gelerek,
Kapı önüne çıktı,
At kapıda duruyor,
Eyer(i) yok,
Yular(ı) yok,
.....